

«Бекітемін»

Мектеп директорының м.а.

Ш.М. Айтжанова

**«Бес асық» үйірмесінің
жылдық жұмыс жоспары
2023-2024 оқу жылы**

Үйірме жетекшісі: Қабдешов М.Д.

Түсінік хат

Бағдарлама бағыты: Ұлттық ойын түрлері

Тәрбие бағыты: Асық ойынының түрлерін үйрету арқылы эстетикалық, патриоттық, мәдени тәрбие беру

Мақсаты: Ұлттық асық ойынын жандандырып, жоғарғы деңгейде оқушылардың ұлттық ойынға деген қызығушылығын қалыптастыру. Шығармашылық, ізденімпаздық, ойлау қасиеттерін дамыту, шыдамдылықтарын арттыру, ұжымдасып жұмыс істеуді қалыптастыру. Асық ойынын жоғарғы деңгейде меңгертіп, ойлау стилі мен рухани мәдениеті қалыптасқан, спорт саласында-эстетикалық сауатты тұлға тәрбиелеп, даярлау.

Міндеті: Мектеп базасында дене тәрбиесі сабағында алған білімдерін шындап, шеберліктерін қосымша білім беру арқылы әрі қарай дамыту. Оқушының дарынын ашу. Асық ойынын жетік меңгере алатын тұлға қалыптастыру. Жоспарда асық ойынының жүрістері, ойнау деңгейлігі көрсетілген. Жоспар базалық оқулықтар мен қатар көптеген әдебиеттерден, методикалық журналдардағы қажетті мағұлматтардан жасақталған. Қазіргі ұрпақтың санасынан алыстап бара жатқан бабаларымыздың ұлттық ойын түрлерін әсіресе асық ойынын жандандыру басты міндет болып табылады. Спортқа деген

қасиет – оқушының бойындағы сана белсенділігі, таным белсенділігі, тума қабілеті. Ол қабілет мектепте сан алуан ғылыми салалардан білім алу арқылы және тәжірибелі ұстаздардың көмегі арқылы ашылады. Бірақ бала бойындағы қабілет, дарындылық қасиетінің тұқым қуалаушылық та болуы мүмкін. Ата – бабаның дарын қасиеті, ұрпақтан – ұрпаққа берілетіні – өмір ақиқаты. Дегенмен де, спортқа деген дарын қабілеті өздігінен жетілмейді, оған белгілі бір факторлар ықпал жасайды:

мектеп өмірі

мектептегі оқыту мен тәрбие жұмысы оқушылар мен

мұғалімі арасындағы қарым қатынас отбасы жағдайы

физиологиялық даму үрдісі білімнің берілу сапасы

сайыстарға, жарыстарға қатысу баланы үнемі

қызықтырып отыру

жеткен жетістіктері арқылы мадақтап отыру, өз күшіне сендіру.

Қай заманда болмасын адамзат баласының алдында тұратын ұлы мақсат мұраттарының ең бастысы өз халқының, өз ұлтының

тәжірибесін жалғастыратын ұрпақ тәрбиелеу. Ұлттық ойын түрлері қашан да қамқорлықты, оған асқан жауапкершілікпен қарауды қажет етеді. Әсіресе осы ұлттық ойын түрлерін оқыту жайы, оған жастай баулып тәрбиелеу ісі баршамыздың алдымызға байыпты міндеттер тартады. Осыған орай, мектеп оқушыларының ұлттық ойын түрлерінен білімін тереңдету, толықтыру үшін «бес асық» үйірмесі енгізілді.

«Бес асық» үйірмесінің бағдарламасы жыл бойына 34 сағатқа, аптасына 1 рет - 1-6 сыныптың оқушылары үшін жасақталған. Бағдарлама көнеден келе жатырған асық ойынын зерттеп, жаңа әдістерді қолдана отырып меңгерту көзделеді.

Оқушы асық ойынын ойнау барысында:

- тарихын, жүріс, тәсілдерін меңгереді
- ойлау қабілетін арттырады
- ойынды ойнау барысында жаңа әдістерін қарастырады
- өз ойындарына талдау жасайды
- бір – бірінің жаңа тәсілдерін сынай отырып талдайды.

Берілетін білім мен тәрбие және дағды:

- халқымыздың ұлттық ойындарын бойларына сіңірту
- ұлттық, патриоттық, эстетикалық тәрбие беру
- жаңа әдіс-тәсілдерді жасауды үйрету
- ойын ережесін сақтай білуге үйрету
- ойын жүрістерін дұрыс орындауға бағыт бағдар беру

Өзектілігі:

Қазіргі замандағы ұлттық ойындардың зияткерлік өнері маңызын түсіну.

Пәнаралық байланыс:

Дене шынықтыру, математика, сурет, тарих, қазақ тілі пәндерімен тығыз байланыста.

Үйірмені ұйымдастыру формасы:

Лекция, жарыстар, сайыстарға қатысу.

Болжамы:

Егер үйірме меңгерілсе, онда салт-дәстүрді білетін, көркем – эстетикалық біліктілігі дамыған, ойлау қабілеті жоғары, ұлттық ойын түрлерін білетін сауатты тұлға қалыптасады.

Оқушы біліміне қойылатын талаптар:

Оқушылар білуі тиіс:

- ойын ережелерін сақтауды
- асық жатыстарының атқаратын қызметтерін
- ұлттық ойын түрлерімен жұмыстана білуі
- ұлттық ойынның ойнау ерекшеліктерін
- ұлтымыздың ойын түрлерін, тарихын білуі тиіс

Оқушылар орындай алуы тиіс:

- ойынның түрлі әдіс тәсілдерін білуі
- атқарылған ойынға талдау жасап, баға бере алуы керек

Күтілетін нәтиже:

Оқыту барысында оқушылар болашақ маман иесі ретінде икемдік, ойынның түрлі әдіс тәсілдерін жетік меңгеріп орындай алады және өз жұмыстарын қортындылап, дәлелдеп береді.

- алдымен баланың ұлттық спортқа, асық ойынына деген қызығушылығы пайда болады
- ойынға деген бейімділігі мен икемділігі қалыптасады
- ойлау қабілеті артады
- өз идеясы, өзіндік пікірі, көзқарасы қалыптасады
- жаңа әдіс тәсілдерді меңгеруде ізденіс пайда болады
- жаңа қабілеттері ашылады
- шеберлік, іскерлік дағдылары шындалады - кәсіби шеберлігі өседі.

*«Бес асық» ойыны үйірмесінің тақырыптық-күнтізбелік
жылдық жоспары
(34 сағат)*

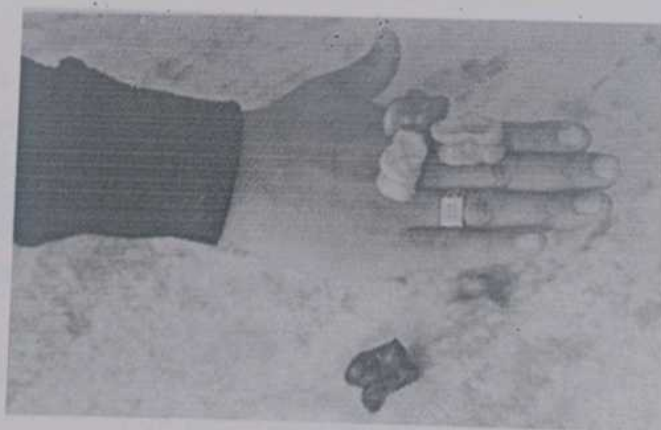
№	Сабақтың тақырыбы	Сағат саны
1	Дене шынықтыру және спорт Қазақстан Республикасында.	2
2	ҚР-да асықтың тарихына шолу. Анықтама.	2
3	«Асық ойынының балаға беретін тәрбиелік маңызы»	2
4	Асықтың түрлері.	2
5	Асық дайындығы, спорттық ұлттық ойынды дамыту.	2
6	Асықтың атаулары.	2
7	Асық ойыны барысында қолданылатын құралдар мен әдістер.	2
8	Ойынның бірінші түсінігі.	2
9	«Бес асық» ойыны	2
10	«Бес асық» ойыны	2
11	«Бес асық» ойынын санау әдісі	2
12	«Бес асық» ойынын санау әдісі	2
13	«Омпы» ойыны	2
14	«Арқаласпақ» ойыны	2
15	Асықты ату жаттығулары.	2
16	Барынды сал әдісі	2
17	Анықтамалық тест	2

Жерде отырып (немесе, үстел үстінде) ойнауға болатын ойындар:

«Бес асық» ойыны.

Бес асық – ұтыс ойыны емес, ермек ойыны. Бұл ойынды үлкендер де , кішілер де, тіпті, қыздарға да ойнауға болады. Негізі, екі адамға ойнауға қолайлы. Ойыншылар әуелі сақаларын иіріп, кім бастайтынын анықтап алады. Жерде бес асық шашылып жатады. Бастаушы анықталғаннан кейін ол жерден бір асық алып жоғарырақ лақтырып жібереді де, ол айналып жерге түскенше тез қимылдап жерден бір асық алып және жерге түсіп келе жатқан асықты қағып алуы керек. Үлгерсе – ұтқаны. Ойын әрі қарай жалғасады.

Осылайша, келесі кезекте үш асық, одан кейін төрт асық алып үлгеруі керек. Ұқыпты мұқият және үлгеріп істесе – ұтқаны. (Не жерден өзіне керекті асықты алып үлгірмей, не жоғардан түсіп келе жатқан асықты тосып алып үлгірмей қалса, ойын тоқтатылып, ойын кезегі келесі ойыншыға өтеді. Ескерту: Бір ойыншы үш не төрт асықты жинап үлгермей, ойын кезегін келесі ойыншыға берді дейік. Келесіде, яғни, оған кезек келгенде, ол сол келген жерінен әрі қарай жалғастырады).

«Барыңды сал» ойыны.

Бұл ойынды да балалармен қоса ересектерге де, тіпті, қыздарға да ойнауға болады. Ойынға алдын ала жан-жағы жонылған, табаны қайралған төрт асық дайындап алады. Бұл ойынға әр түрлі жүлделер (сыйлықтар) тігіледі. (Бұрынырақта балалар асық тігіп ойнаса, үлкендер лақ, қозы, қой-ешкіге дейін тіккен; ал қыз-келіншектер «Келесі бастаңғыны кім өткізетінін анықтауға» ойнаған). Ойын аяқталған сайын жүлде жаңартылып отырады. Ойын ережесі: Әдеттегідей, әуелі сақаларды иіріп, кезек ретін анықтап алады. Ойын басталғанда, бастаушы әлгі дайындап қойған төрт асықты ортаға иіріп кеп (шашып) жібереді. Егер, шашып жібергенде төрт асық бірыңғай не әлші (төртеуі де), не тәйкі, не шік, не бүк түссе, ол ойыншы тігілген жүлдені түгел алады. Ал, иірген кезде екеуі әлші, екеуі тәйкі, не екеуі

шік, екеуі бүк жатса, жүлденің жартысына ие болады. (Ескерту: қалай жатса да, екі-екіден жатса болды).

«Ханталапай» ойыны.

Бұл енді ойынның төресі. Иісі қазақ бұл ойынды ежелден ойнап келеді. Бұл ойынды да басқаларды былай қойып, қыздарға дейін ойнауға болады. Негізінен бұл тек балалар ойыны. Және бір ерекшелігі - бұл ойынды үлкен адам басқарып (яғни, ойнатып) отырса, ойынға өзіндік бір ерекшелік, сән кіріп отырады. Қызығушылық артады.

Ойнау ережесі: Ойынға бес адамға дейін қатыса алады. Бес адам көнге (яғни, ойнап отырған ортаға) бес-бес асықтан тігеді – көнде 25 асық. 26-шы қып-қызыл түске боялған үлкендеу асық – ХАН. (Баяғыда балалар асықты қынаға немесе киіздің ою-өрнегін бояуға арналған бояумен бояп алатын, ал, қазір асық бояуда ешқандай қиындық жоқ дүкендерде бояудың түр-түрі толып тұр). Бұл ұтыс емес ермек ойыны. Әуелі, сақаларын иіріп, кезек ретін анықтап алғаннан кейін (Осы жерде: естеріңіздеме, жоғарыда «Қыз Жібек» фильміндегі көрністі келтіргенбіз: онда ойынды балаларға Төлегеннің әкесі Базарбай шал ойнатып отырады), ойын бастаушы (яғни, ойынды басқарып отырған үлкен адам) қос алақанындағы барлық асықты: «Асықтарым жайлы түс, сый-құрметке майлы түс» деп жерге шашып кеп жібереді. Барлық ойыншылардың көздері жерге шашылып түскен асықтарда. Егер, Хан алшы түссе, ойыншылар жерде шашылып жатқан асықтарға жапатармағай бас салады. (Ханталапай деген осы; жапатармағай бас салғанда, кім аз-көп асық жинағанына қарамай, хан қай ойыншыға түссе, келесі ойынды сол бастайды). Сонымен, ойын басталады. Хан алшы түскен жоқ. Сондықтан, бірінші кезектегі ойыншы асықтарды ата бастайды. Атқанда: жұдырығын түйген қалпы, шошайып тұрған сұқ саусағымен бүк пен бүкті, шік пен шікті, әлші мен әлшіні, тәйкі мен тәйкіні атады. Атқан кезде тигізіп отырса (қатты ату шарт емес, керісінше, мұқият, жәйлап ату керек), тигізген асығын ұтқан есебінде ала береді. (Егер атқан асығы басқа асыққа тиіп кетсе немесе ұтқан асығын алып жатқанда, қолы басқа асыққа тиіп кетсе, ойын тоқтатылып, ату кезегі басқа ойыншыға көшеді). Осылайша көндегі асық біткенше ата береді. (Ескерту: атушы бөгелместен бес асық атып алса, алтыншы Ханды атады. Атқаны дәл тиіп, Ханды олжаласа, келесі ойынды сол бастайды. Әрі қарай ата береді. Әрбір атқан асығын ұтқан есебінде ала береді. Көндегі асық біткенше). Егер, атқалы жатқан асығын тым әріректе жатса немесе ортада бөгет боп басқа асықтар жатса, ондай жағдайда бас бармақты сулап жіберіп, ататын асықты жапсырып алады да, атылатын асықтың үстіне әкеліп, өзі түсіп қалғанша ұстап тұрады. Әкеле жатқанда түсіп қалса, не ұстап тұрғанда басқа саусағын тиіп қалса, не түскенде басқа асыққа тиіп кетсе ойын

тоқтатылып, ойын келесі кезектегі ойыншыға өтеді. Егер бес асық атып алғаннан кейін, алтыншы Ханды ататын асық болмай қалса (Мысалы: Хан тәйкі тұр, қалған асықтар бүк, шік, әлші болып жатыр), ойын кезегі келесі ойыншыға өтеді. (Ол жерде жатқан қалған барлық асықтарды алақанына жинап алады да, жерге шашып жібереді. Хан әлші тұрмаса, асықтарды ретретімен ата бастайды).

Сонымен, ойын бітті. Енді ойыншылар қолдарындағы ұтқан асықтарын санайды. Біреуінде 7-8, біреулерінде 2-3 асықтан. Демек, 2 асығы бар адам 3 асықтан ұтылып тұр. (Естеріңізде ме, ойынның басында әр ойыншы бес-бес асықтан тіккен еді). Олай болса, ұтқан адам (өзінің бес асығынан артық алған ойыншы ұтқан болып есептелінді) әрбір ұтылған ойыншыда неше асық жетпей тұр, сонша ұпай салғаны. Немесе, өз бұйрығын орындатады: ән айт деуі мүмкін, әйтпесе, басқалай іс-әрекеттер жасатады.

Құмар ойыны

Ойын ережесі. Ойыншылар шеңбер жасап жайғасып отырғаннан кейін кезеккезек төрт асықты иіреді. Егер иіруші төрт бүк, не төрт шік, не төрт алшы, не төрт тәйке түсірсе, әйтеуір кез-келген біреуі түссе жүлденің жартысын алады. Егер иірген кезде төрт асық төрт түрлі түссе, онда тігілген жүлдені түгел алады. Осылайша ойын жалғаса береді. Көнге тігілген жүлде біткен сайын қайтадан тігіліп отырады. Әдетте көнге асық тігіп ойнайды.

Тест сұрақтары.

1. Ханталапай ойынында хан нешеу болады?

А) 2

Ә) 4

Б) 1

В) 3

2. Бес асық ойынында асық нешеу болады?

А) 5

Ә) 4

Б) 6

В) 7

3. Асық ойынында сақа нешеу болады.

А) 3

Ә) 4

Б) 2

В) 1

4. Бес асық ойынында неше айналым болады?

А) 1

Ә) 4

Б) 2

В) 3

5. Ұлдар асық атқанда неше метрден атады?

А) 2м

Ә) 1м

Б) 2м 50см

В) 2м 75см

6. Қыздар асық атқанда неше метрден атады?

А) 2м

Ә) 1м

Б) 2м 50см

В) 2м 75см

7. Арқаласпақ ойынын неше ойыншы ойнайды?

А) 2

Ә) 3

Б) 4

В) 5

8. Атжарыс ойынында сақаң әлші түссе неше жүріс?

А) 2

Ә) 3

Б) 4

В) 5

9. Атжарыс ойынында сақаң омпә тұрса неше жүріс?

А) 4

Ә) 8

Б) 5

В) 2

8. Асық ойыны қандай ойын түріне жатады?

А) Спорттық ойын

Ә) Ұлттық ойын

Б) Қозғалмалы ойын

В) Балалар ойыны

Қорытынды

Асық ойындарының балаға беретін тәрбиелік маңызы

Негізі жоғарыда ішінара айтып өткеніміздей, асық ойынының кез-келген түрінің балаға тигізер ықпалы мен тәрбиелік маңызы зор. Бұл мәселеге атүсті немесе немқұрайлы қарауға болмайды. Айталық, әлсін-әлсін әрі мұкият ойнап жүрген бала ойын барысындағы өзінің әр іс-әрекетіне үлкен жауапкершілікпен қарауға үйренеді. Көнге қай шамаға шығу, көн сызығында тұрған қай асықты қалай атқан дұрыс, арақашықтықты дәл мөршерлеп үлгеру, қасындағы ойыншылардың қалай ойнап жүргенін үнемі қадағалап отыру, өзінің ойыны да басқа ойыншыларға қалай әсер етіп жатқанын ұдайы жадынан шығармау тәрізді категорияларын жастайынан тұла бойына сіңіріп өсірген бала дұрыс адам болып қалыптасары сөзсіз. Әрине, ол бала өскесін министр болмай-ақ қойсын, дегенмен, өмірден өз орнын адаспай табары анық. Осы жерде мына бір нәрсеге баса назар аударалық: асық ойынын қалай болса солай ойнаған баланың психологиясы да солай ала-құла қалыптасып, үлкен өмірде әп дегеннен өз жолын таппай, сергелдеңге түсуі де ықтимал. Сондықтан, асық ойнап жүрген балаңызды орынсыз қақпайлай бермей, қайта қашан, қайда, қалай ойнаған дұрыс болатынын бағыттап, жөн сілтеп, орынды ақыл-кеңесіңізді беріп отырғаныңыз абзал. Асық ойнаған бала азып кетеді деген саңыржақ пікірдің теріс екенін өмірдің өзі-ақ дәлелдеп бергенін аз көріп жүрген жоқпыз. Әрине, бұл – балаңыз таңертеңнен кешке дейін асық ойнасын деген ұшқалақ пікір емес екені белгілі. Қалай десек те, асық ойыны – ұлттық нышанымыздың бірі екенін біліп жүрсек болғаны.